

Александар Молнар
Филозофски факултет
Београд

UDK: 321.64
Оригиналан научни рад
Примљен: 5. 03. 2006.

MÄNNERBUND – ТЕОРИЈА И РЕАЛНОСТ У НЕМАЧКОЈ ПОЧЕТКОМ 20. ВЕКА

У чланку аутор се бави везом између ренесансе савеза мушкараца (*Männerbündova*) и јачања научног интересовања за ту врсту форме друштвеног живота у Немачкој на почетку 20. века. Иако нове форме *Männerbündova* нису у потпуности одговарале старим формама, нема сумње да су сва главна обележја милитантних *Männerbündova* била присутна у првим годинама Вајмарске републике: култ младости, екстатична искуства, елитистичка свест, као и тенденција ка отвореном и сировом насиљу. Интенција аутора је да укаже на значај улоге коју су *Männerbündovi* одиграли у раној фази Немачке револуције – поготово у провоцирању грађанског рата, ширењу мржње према модерној (тј. “западној”) цивилизацији, обнови старих ратничких германских традиција, борби против демократије и подривању трошних основа Вајмарске републике.

Кључне речи: друштво, заједница, *Männerbund* (савез мушкараца), револуција, *war*, друштвене науке

Увод

Савези мушкараца (у даљем тексту: *Männerbundovi*) су древна индоевропска институција, која се среће у различитим облицима у различитим народима и, по правилу, чини противтежу породици, племену или другим заједницама “свакодневног живота”.¹ Увек се, наиме, ради о заједници у којој је женама приступ забрањен,² коју сачињавају млађи мушкарци (врло често непунолетни) и која својим члановима омогућава мистичне, окултне или, напросто, екстатичке доживљаје (Wach, 1951: 109 и даље; Blazek, 1999: 26).

Изворни старогермански *Männerbund* је био утолико специфичан што је имао искључиво ратничку сврху и што су га чинили изопштеници из регулар-

* Чланак је настао у оквиру пројекта “Просвећеност у европском, регионалном и националном контексту: историја и савременост” (бр. 149029), који финансира Министарство науке и заштите животне средине.

¹ Mircea Eliade је тврдио да концепт *Männerbunda* стоји у непосредној вези с “идеологијом” берсеркера, чији су се корени могли “наћи у обредима лова палеосибирских народа” (Eliade, 1985: 284).

² Насупрот *Männerbundovima* у историји су бележени случајеви образовања савеза жена (*Frauenbund*). Менаде у старој Грчкој које су обожавале бога Диониса представљају добар пример *Frauenbunda*. У каснијој европској историји *Frauenbundovi* су обично демонизовани под стигмом “вештичарења” (Bönisch, 2000: 192).

не племенске организације живота.³ Старогерманске ратничке *Männerbundove* чинили су, у првом периоду његове историје, искључиво младићи у пубертету (тј. до двадесете године), који су се у потпуности посвећивали лову и рату. Иако су ове заједнице проистекле из обичаја остављања деце у шуми, који је имао функцију “челичења” нових нараштаја, оне су врло брзо стекле нову функцију – функцију мобилисања омладине за ратничке циљеве. Оне се могу сматрати и првим каналима кроз које су старогерманска племена од “статичних” постала “диманична” друштва. Јер, како је то формулисао Карл Манхајм, диманична друштва не могу да опстану без мобилизације омладине (при чему увек остаје питање циљева и начина на који ће се мобилизација спровести) (Mannheim, 1951: 52).⁴ Ипак, када се временом показало да старогермански *Männerbundovi* због своје аутономности и дезорганизованости не могу да испуњавају улогу мобилизатора омладине за циљеве које је постављало геронтократски устројено племе, та улога је прешла на “праћње” ратника (које је помињао Тацит у својој *Германији*: упор. Tacitus, 79). Промена је такође дала повода за трансформацију старогерманских *Männerbundova*: одвојивши се у потпуности од племенског живота они су се отворили и за све пунолетне мушкарце, који су основни ужитак и смисао живота проналазили у борби као таквој.

Heinrich Schurz

Временом су ови ратнички *Männerbundovi* изумрли, тако да су модерни Немци о њиховом постојању почели да сазнају тек у 20. веку, и то посредно, из етнолошке грађе која је о овој социјалној форми прикупљена широм света. Као последица “имагинарног трансфера из трибалних друштава у Другом немачком Рајху”, *Männerbund* је 1902. године ушао прво у немачки научни дискурс, да би тек из њега почео да се шири и на друге области јавности (Brunotte, 2004: 12). Поменуте године је сарадник Прекоморског музеја у Бремену (насталог крајем 19. века на таласу колонијалног одушевљења у Немачкој) Heinrich Schurz објавио књигу *Старосне класе и Männerbund*, у којој је направио пионирски покушај да систематизује прикупљену етнолошку грађу о добровољним мушким савезима попут мушких кућа, клубова, ратничких удружења, тајних друштава и слично. Истичући важност култа (поготово култа мртвих) и искључења жена из њега, Schurz је тврдио да носилац прогреса нису ни породице, ни друга сродничка удружења (у којима учествују жене),

³ Можда су му највише наликовала *Vrātya* братства браманских ратника у Индији (Kershaw, 2000: 201 и даље), док је много мање сличности имао са спартанским “сиситијумима” (упор. детаљније о њима: Blazek, 1999: 65).

⁴ Што се једно друштво брже мења, то “дужа постаје адолесценција његових припадника; с друге стране, адолесценција ослобађа психичку енергију која даље убрзава промену” (Erdheim, 1991: 81).

него слободне асоцијације – младих – мушкараца. Док је жена увек носилац породичног принципа и тежи полном сједњавању, млади мушкарац тежи да “сједини исто с истим зарад увећања снаге и повећања животне свести” (Schurz, 1902: 21). Он има потребу само да с времена на време спава с неудатим девојкама, али не и да се везује у брачне и породичне односе. Због тога, по Schurzovom мишљењу, код младих мушкараца, поготово с порастом цивилизованости, расте како “одвратност” према свему телесном, прљавом, женском, тако и склоност према чисто духовним постигнућима, која су могућа једино у оквирима *Männerbunda*. Највећи значај Schurzove књиге са становишта обликовања духа епохе састојао се управо у овом пионирском слављењу “дивље” слободних удружења младих мушкараца, измештених и из породице и из света рада и ослобођених не само очинског ауторитета, него и свих традираних вредности (Brunotte, 2004: 34). Schurz је модерним Немцима први описао *Männerbund* као “харизматско противдруштво”, које је оријентисано ка култу, афекту и ритуалу и које почива на хегемонијалној мужевности (Brunotte, 2004: 14).

Max Weber

Schurzova разматрања социјалне форме *Männerbunda* нису била релевантна само за етнологе, него су врло брзо показала своју атрактивност и за социологе.⁵ У том смислу је нарочито било значајно Schurzovo начињање проблематике харизматске власти. Иако је *Männerbund* сматрао изворно потпуно егалитарном организацијом,⁶ Schurz је допуштао могућност да временом његови чланови из својих редова изабери харизматичног “вођу”, чијим наредбама почињу да се добровољно подређују, без прихватања традираног поретка (који влада у породици, племену и сл.). Касније је Blüher кориговао Schurza, уздижући вођу у *conditio sine qua non* постојања *Männerbunda* (Brunotte, 2004: 98). Weberov концепт харизматске власти из *Привреде и друштва* такође је био ближи Blüherovoj него Schurzovoj теорији *Männerbunda* (Sombart, 1988: 170). Иако је хвалио Schurzov допринос у разумевању начина окупљања и функционисања *Männerbundova*,⁷ Вебер је свој пандан *Männer-*

⁵ Немачки социолози су ишли тако далеко да су почели да увршћују *Männerbund* у “форме подруштвљења у животињском царству” уопште. За тај тренд је карактеристична књига Р. Deegenera, посвећена, узгред, ученицима и пријатељима погинулим у Првом светском рату (Deegener, 1918: 299-300).

⁶ Из Schurzovih описа распусности, хомогености и прогресивности *Männerbundova* произлази да су се у њима од памтивека на најбољи начин испољавале све три вредности Француске револуције – слобода, једнакост, братство – које су биле управљене ка уништењу “природног друштва” (упор. нпр. Schurz, 1902: 61).

⁷ “Мушка кућа, коју је Шурц (Schurz) с пуно љубави проучио и која је у различитим формама раширена по целом свету, једна је од оних творевина до којих је могло довести такво удруживање ратника, у Шурцовој терминологији: савез мушкараца. У сфери поли-

bundu – харизматску заједницу – схватао као организовану друштвену групу у којој чланови на основу афективне привлачности морају да признају власт харизматске личности (тј. вође) као што је јунак, пророк, берсеркер или шаман (Veber, 1976: 1: 193).

За Weberovim примером су се током Вајмарске републике повели и други социолози. Тако је у чланку “Социолошка категорија савеза”, објављеном 1922 у часопису *Die Dioskuren*, Hermann Schmalenbach је тврдио да Tönniesova дихтомија заједнице и друштва није довољна јер искључује посебности феномена *Männerbunda*: за разлику од заједнице он не почива на традицији, нити на саморазумљивим емоцијама, и усмерен је ка интензивним доживљајима и “екстаично-оргијастичком” (нав. према Brunotte, 2004: 100). У *Социолошком речнику* из 1931. Georg Höltker је у одредници “*Männerbund*” написао да они и у савременом (немачком) друштву имају “огроман утицај на друштвени живот” и да нарочито опредељују развој “мисли о држави” (нав. према: Reulecke, 2001: 43). На тај начин је *Männerbund* у немачкој социологији прихваћен као посебна социјална форма, која није релевантна само за далека “трибална друштва”, него и за само немачко модерно друштво.

Hans Blüher

Најосетљивији део дискусије везан за *Männerbundove* тицао се сексуалних опредељења њихових чланова. Будући да су били ексклузивна заједница мушкараца који су према женама гајили дубоки анимозитет (проглашавали су их за опасне, материјалистички оријентисане, неспособне за узвишена осећања, а самим тим и тих осећања недостојне), преносећи га по правилу и на друге мушкарце ван *Männerbunda* (“масу”), *Männerbundovi* су се по правилу сматрали бастионима хомосексуалности. У прилог те тезе обично су се наводили историјски примери – од старих атинских “симпозијума”, којима је хомосексуално уживање било *raison d'être*,⁸ преко средњовековних Темплара, чији је хомосексуализам био инцидентна али ноторна појава (у Лондону је својевремено постојала изрека: “Чувај се пољупца Темплара”), па све до SA одреда, који су се почели јављати у Вајмарској републици и Аустрији. Но, чак и када се чланови *Männerbundova* нису оптуживали за отворену хомосексуалност, у њиховим стремљењима ка езотеричним духовним идеалима и у обожавању њихових вођа често је препознавана више или мање сублимирана хомосексуалност или, прецизније, “хомоеротизам” (Blazek, 1999: 26-40). С

тичког делања, у случају високо развијеног ратничког позива, ово готово потпуно одговара удруживању калуђера у манастиру, у сфери религије” (Veber, 1976: 2: 12).

⁸ Ипак, атински “симпозијуми” су одступали од обрасца *Männerbunda* у једном значајном сегменту: били су приступачни једној категорији жена – *хетерама*, проституткама које су свирале *aulos* и располагале високим образовањем – иако су те жене имале строго одређену улогу да поспешују задовољство самих мушкараца.

тим проблемом највише се бавио Hans Blüher. Он је сексуалне везе прогласио конститутивним како за породицу, тако и за *Männerbund*: док породица почива на мушко-женским сексуалним везама, *Männerbund*, по Blüherovom мишљењу, почива на *сублимираним* мушко-мушким сексуалним везама.⁹ Релативизујући оптужбе за хомосексуалност чланова *Männerbundova*, Blüher је први експлицитно формулисао тезу да сублимирана сексуалност (“хомоеротизам”) представља најзначајнију снагу сваког *Männerbunda*.¹⁰

Blüherova теорија је несумњиво провокативна, инспиративна и плаузибилна за читав низ *Männerbundova*, али је недостатна за разумевање сексуалне оријентације припадника ратничких *Männerbundova*, поготово оних старогерманских. Иако се, због непостојања одговарајућих сведочанстава, ништа са сигурношћу не може закључити о педерастичкој (или другим облицима несублимиране сексуалности) у старогерманским ратничким *Männerbundovima*, она је заиста могла да представља периферну појаву, пошто је убедљиво највећи део сексуалне енергије њихових припадника био сублимиран – али не у креативном смислу, као што би произлазило из Blüherove теорије “контректације”, него у чистој деструкцији, у којима је кулминирала борбена екстаза. Да ли је у тим екстатичким тренуцима борбе било, поред деструкције, прилике за сексуално искоришћавање, било непријатеља, било њихових жена и деце, питање је на које се не може дати једнозначан одговор. Припадници старогерманских ратничких *Männerbundova* су без сумње били пре свега оријентисани на објекте деструкције, иако су извесни облици сексуалног иживљавања на тим објектима могли да допринесу “пунини” пражњења у извесним затишјима борбе.

⁹ Сублимација сексуалности је за припадника *Männerbunda* (тзв. “ераста”) веома битна зато што мора бити непрестано употребљавана, а не распршавана кроз оргазме (Blüher, 1920: 52). Тај облик сублимиране сексуалности Blüher је звао контректацијом, док је детумесценцијом називао иживљавање хомосексуалне или хетеросексуалне појуде (Blüher, 1920: 97). Иако је сматрао је нужним да сваки мушкарац, ради повећања ужитка и преношења гена, “поседује” више жена (Brunotte, 2004: 107), Blüher је у контректацији видео централни феномен, зато што је чинила врело мушких креативних потенцијала, које породица затире и који се могу развити само у оквирима *Männerbunda*. “У солдатекама се сирова педерастичка повезује са храброшћу у борби за неки национални идеал, у Птицама селицама сви облици еротске игре са романтичарским расположењем и вољом за новом младошћу, у витешким редовима иста еротика с побожним опредељењем и потрази за сакралним животом, код слободних зидара најфиније истањена и трансформисана љубавна жеља с осећајем збратимљености са свим мушкарцима” итд. (Blüher, 1921: 319). И сама јеврејско-хришћанска етика потиче из сублимиране сексуалности (контректације) Христа и његових ученика, окупљених у један типичан *Männerbund* (Blüher, 1919: 231). Елита сваког друштва не само што је по Blüheru морала проћи кроз школу *Männerbunda*, него су њени припадници своју срећу морали да пронађу само у његовим оквирима (Reulecke, 2001: 43 и 75).

¹⁰ Данас су опречне оцене о томе да ли је заиста Blüher био први који је у феноменима попут “другарства” и “пријатељства” откривао хомосексуализам (потврдно: Schoeps, 1988: 151; негативно: Heisler, 1994: 55).

***Männerbundovi* у друштвеној реалности Другог рајха**

Иако су се током целе историје Другог рајха *Männerbundovi* множили, ниједан од њих – укључујући и регуларне формације немачке армије – није прерастао у ратнички *Männerbund in stricto sensu*. Модерно немачко друштво направило је већ потпуни дисконтинуитет према старогерманском наслеђу *Männerbunda* и зато је не само његова обнова, него и правилно разумевање представљало проблем за сваког модерног Немца – без обзира на то колико је био фасциниран старогерманским боговима, с Вотаном на челу. Зато су током Другог рајха почели да настају езотерични *Männerbundovi*, у којима су додуше оживљавана сећања на Вотана и упражњавани дубиозни ритуали, али у којима су се окупљали сви они који су се, у немогућности да свој немир и своју јарост разреше најефикасније и најнепосредније – кроз необуздану физичку употребу силе – окренули окултном и спиритуалном.

Велика новина у тренду оснивања *Männerbundova* догодила се 1901. Тада, додуше, није настао никакав прави ратнички *Männerbund*, али јесте настао први *Männerbund* који су спонтано и самоиницијативно основали млади мушкарци. На позив студента права Karla Fischera у Берлину се 4. новембра те године окупило неколико младића да (уз подршку својих очева) оснује покрет Птица селица (*Wandervogel*). Иако с безбедним циљем да омогући младима шетње по природи (*Wandern*), овај *Männerbund* (који се брзо умножавао по целој Немачкој) распаљивао је жељу дечака и младих мушкараца да побегну од превазиђеног друштвеног и породичног поретка очева. Од самог старта, све бројнији припадници покрета Птица селица су се опредељивали да ходочасте, далеко од градова, у подручја у којима су постојали остаци “прастаре” културе Германа, на места на којима се, по речима Hansa Blühera, “пробијала предисторија” (цит. према: Brunotte, 2004: 40). Притом је дан био остављен за шетњу, а ноћ за култ: седење поред ватре представљало је емотивно најјачи култни интегратор групе (Brunotte, 2004: 42). *Männerbundovi* Птица селица сасвим извесно нису имали ништа с ратом, ни са култом Вотана, али су у годинама које су претходиле Првом светском рату успели да учврсте идентитет младих мушкараца, да их загреју за идеал храбре и племените “мушкости” и да их већ од младих ногу припреме како за критички однос према модерним појавама, тако и за бег у имагинарни свет старих Германа, где их је, између осталих, чекао и опасни бог ратничке екстазе Вотан.

Оснивање покрета Птица селица није се случајно збило на самом почетку 20. века. Већ је у деведесетим годинама 19. века било видљиво да немачка грађанска омладина не прихвата више тако саморазумљиво идеале, вредности и норме старијих генерација и да по први пут долази у ситуацију да искуси проблематичност прелазног периода између детињства и одраслог доба. Сексуална зрелост наступала је у просеку неколико година раније него половином 19. века, док се ступање у брак одлагало, због продуженог образовања,

чак и до 30. године. Време које је грађанској омладини стајало на располагању да се, лишена брига зарађивања за живот, бави сама собом не само што се продужило, него је и квалитативно обогаћено. Због прогресивног раздвајања сфере рада од сфере породице, отац је био све одсутнији из породичног дома и остављао деци све већу аутономију, све више простора да развију своја сопствена гледања на свет и оригинални идентитет. С друге стране, ослобођена грађанске традиције, грађанска омладина је све више постајала свесна свог “луминалног” статуса – статуса “дивљака” који не припада заправо ни једном “легитимном” свету и којег онајвише обуздава финансијска несамосталност (Brunotte, 2004: 17-18).

Притом се откриће “младости” као животне форме у Немачкој почетком 20. века поклопило с великим социјалним потресима, из чега је почела да се формира слика “омладине” као спасиоца од зала модернизације. Први културни критичари, реформатори и књижевници почели су управо у ово време да изграђују “култ омладине” и да призивају, речима Arthura Moellera van den Brucka, “побуну синова против очева, надомештавање старости младости” (цит. према: Reulecke, 2001: 72). Као што се из Bruckovih речи може видети, омладина је била од самог старта схваћена искључиво у мушком роду: жене су доживљаване као нешто профано, назадно, па чак и опасно по мушкараце. Страх од феминизације мушкараца и њихове културе упућивао је на затварање унутар група мушкараца и на реактуелизацију у међувремену већ скоро заборављене социјалне форме *Männerbunda*. Реактуелизација је, међутим, била тако муњевита да је *Männerbund* у кратком року постао кључни концепт “политичке културе Немачке” (Sombart, 1988: 171) и “можда одлучујући фактор немачке националне историје” у првој половини 20. века (Sombart, 1988: 172).

У развоју тог концепта 1914. година представља важну цензуру. “Култ младости”, који је већ до тада био успостављен, током рата је милитаризован, дајући додатни импетус милитаризацији самих *Männerbundova*. Први светски рат је наметнуо нови идеолошки образац *Männerbunda*: млади мушкарац се одваја од мајке, односно жене (од породице у сваком случају) и одлази у “олује челика” како би се, у јуришним одредима с друговима-саборцима, самопотврдио као мушкарац (Reulecke, 2001: 78). Ипак, регуларне јединице немачке армије у Првом светском рату нису постале прави ратнички *Männerbundovi*, с обзиром да су почивале на хетерономним организационим принципима, артифицијелној хијерархији и афективно неутралним структурама моћи. У том погледу ситуација се у Немачкој унесло “поправила” по окончању Првог светског рата и по избијању унутрашњег, грађанског рата против “издајника”, “комуниста” и “Јевреја”. Обрачун с мрским непријатељем, којем је одмах приписана целокупна кривица за пораз у рату (“убод ножем у леђа”), омогућавао је много “персоналније” облике сукоба, чији су носиоци били милитантни *Männerbundovi*, непријатељски расположени како према владајућем

политичком и друштвеном уређењу, тако и према свим облицима актуелних религија.

***Männerbundovi* у друштвеној реалности Вајмарске републике**

Милитантни *Männerbundovi*, у десничарској паравојној форми *Freikorpsa*, најчешће су се окупљали око неког ратног ветерана, који је имао славу и харизму да буде вођа и да има следбеништво (Reulecke, 2001: 80). За разлику од Птица селица, одликовали су се високом дисциплином, униформисаношћу, ауторитарношћу и идеологизованошћу. У њиховој идеологији је још увек била пристуна глорификација “младости” и борбена формула управљена против “стариx” (Rusinek, 2002: 171), али се заправо – као последица чињенице да је у њиховим редовима било здружено више генерација – акценат померио с младости на аристократичности (као супротности демократичности Вајмарске републике) (Reulecke, 2001: 80-81) и, што је много битније, на расну чистоћу.¹¹ Њихови чланови су се регрутовали углавном од младића од којих је Први светски рат створио једну самосвесну генерацију, која се осећала, с једне стране, изданом и напуштеном од стране старијих, а с друге стране, посебно у светлу свог “искуства фронта” (Kruse, 1997: 188). Кључни сегмент тог искуства био је наука да ратнички *Männerbund* представља најбољи облик друштвеног повезивања немачких мушкараца,¹² да они у оквиру њега могу на најбољи начин да се “врате природи” и “чистоћи германске расе”, као и да је нужно да се отворено и уз помоћ свих средстава ангажују на рушењу не-немачке *Judenrepublik*, чије је устројство инкомпатибилно с постојањем милитантних *Männerbundova* (Gumbel, 1977: 225).¹³ Иако је првобитна намера била

¹¹ Задржавајући свој ранији антифамилијални и антифеминистички набој, идеологија ратничких *Männerbundova* у првим послератним годинама постала је милитантно-расистичка и заснована на “мисији” борбе против свих појавних облика модернизације (Brunotte, 2004: 13).

¹² Одмах по потписивању примирја основана су 73 *Männerbunda*. Иако је сваки од њих тврдио да има ексклузивно чланство, многи Немци су тада били чланови неколицине *Männerbundova*. Најзначајнији *Männerbundovi* су били добровољачки одреди, који су, не обазирјући се на услове савезника, наставили борбу као добровољци на источном фронту, како би одбранили Немачку како од комунизма, тако и од капитализма. Тако су се, примера ради, припадници *Männerbunda* званог “Вукодлак”, који се борио прво против комуниста, а затим против Француза у Рурској области, саморазумевали као припадници “новог рода” који се бори против комунизма, либерализма и владавине новца (Mosse, 1991: 242).

¹³ На преласку из 19. у 20. век идеју *Männerbunda* афирмисале су елитистичке групе попут оне окупљене око Eugena Diederichsa или Савеза чекића Theodora Fritscha. И сами припадници покрета Птица луталица били су организовани на принципима *Männerbunda*, који су имплицирали одбијање владајућег политичког и друштвеног поретка и “била у складу са германском вером” (Mosse, 1991: 165).

да се оружјем обори “издајнички режим” који је потписао капитулацију, милитантни *Männerbundovi* су отворено насиље употребљавали само према једној категорији непријатеља и тек једно кратко време, будући да им је каква-таква консолидација државе учинила наставак (грађанског) рата неизводљивим (при чему им је одступница у тероризам пресечена најкасније оног момента када је на чело државе дошла једна таква војничка легенда као што је био генерал Хинденбург). На другој страни, типично ратничко ниподаштавање “дневне” политике, као и ноторни ексклузивизам – чланови се нису врбовали, обраћање масама је било забрањено, исто као и преузимање модела партијских организација – учинило је да ниједан *Männerbund* не успе да оствари иоле озбиљнији политички успех (Mosse, 1991: 247).¹⁴

Припадници новоуспостављених милитантних *Männerbundova* могли су несметано да дају одушка свом немиру и јарости у немилосрдној борби против комуниста и сепаратиста и да се поново клањају богу ратничке екстазе. Иако је овај вид директног и бруталног насиља – често практикован голим рукама или уз помоћ хладног оружја – наликовао револуционарном терору који је у СССР-у кулминирао обновом традиције *опричнине*, он се од њега разликовао по транспарентној “реакционарности”. Јер, док су болшевици настојали да прикрију везе које су постојале између револуционарног терора и терористичке традиције Ивана Грозног (упор. детаљније: Molnar, 2002: 131 и даље), докле су припадници *Freikorpsa* у Немачкој сасвим отворено величали своју разобручену милитантност као “најсвојственију немачком бићу” и усклађену са старогерманском традицијом. Разлици у условима окретања ка обема традицијама одговарала је разлика у исходишту целокупног маневра обнове: реликти *опричнине* дуго су опстали у СССР-у – све до Стаљинове смрти – док су милитантни *Männerbundovi* били најактивнији на самом почетку Вајмарске републике, да би потом врло брзо почели да се повлаче с попришта (револуционарног) догађања. Епохални неуспех милитантних *Männerbundova* да својим члановима омогуће истински ужитак у борби (за расну чистоћу) допринео је томе да крај Вајмарске републике дочека тек веома мали број њих, а крај Трећег рајха практично само један – SS – и то веома модификован и уклопљен у партијске, државне и војне структуре Трећег рајха.

Ренесанса милитантних *Männerbundova* на почетку Вајмарске републике, која је заправо дала највећи импетус “вотанистичкој револуцији” (упор. о томе: Jung, 112; Jung, 1963: 29), имала је велики значај утолико што је у Не-

¹⁴ Најпопуларнији *Маннербунд* у то време је био Младонемачки ред који је 1920. основао Artur Mahraun. Вешто прилагођавајући средњовековну традицију витештва актуелним приликама, Младонемачки ред је снажно привлачио омладину, тако да је до средине двадесетих година имао око 130.000 пуноправних чланова и многобројне неорганизоване симпатизере. Ипак, због елитистичког устројства, и овај *Männerbund* је пропустио добру прилику да одигра значајнију улогу на политичкој сцени Немачке и придобије масовнију подршку (Mosse, 1991: 243).

мачку револуцију, на самом њеном почетку, унела сасвим јасну и бескомпромисну белицистичку логику. Међутим, паралелно с “вотанистичком револуцијом” Немачку је захватио и апокалиптички антисемитизам, који је имао сопствени белицистички потенцијал (о томе детаљније упор. Molnar, 1997). Та два, међусобно конкурентна облика белицизма определила су ротациони карактер Немачке револуције исто толико, ако не и више него онај “савез елита”, који је до сада био неупоредиво више историјски проучаван.¹⁵ Притом је саморазумљиво да се ниједна ротациона револуција, коју спроводи тоталитарна партија, на основу одговарајуће модерне екстремистичке доктрине, не може свести на једноставан повратак прошлости. Зато се ни догађања у Немачкој у периоду 1918-1945. не могу редуковати ни на какав образац који је пре тога у историји постојао: катаклизма Другог светског рата нема преседа у историји управо зато што су вотанистички и апокалиптични белицизам били апсорбовани у модерним друштвено-политичким синтезама и допринели јављању квалитативно нових појава. “Вотанистичка револуција” – која је оптеретила Немачку на самом почетку њеног обрачуна са старорежимском прошлошћу и дала добре стартне позиције националсоцијалистичкој тоталитарној алтернативи уставотворном окончању револуционарног кретања – и радикализација антисемитске апокалиптике – која је холокауст уздигла у ранг етичког императива – слиле су се на тај начин у један јединствен, али зато све противречнији модерни револуционарни процес. Други светски рат је донео разрешење ових противречности – односно, другим речима, сукоба ретроградности белицистичких интенција с модерношћу света у којем је оне требало да буду реализоване – али је у исти мах и обележио епохални неуспех обе белицистичке опције.

¹⁵ Несумњиво је тачан закључак Fritza Fischera да “‘Трећи Рајх’ – а тиме и Други светски рат – не би били могући без савеза између ‘вође’, који се издигао из малограђанског слоја као онај који покреће масе и подстиче вољу људи, и традиционалних аграрних индустријских елита моћи, које су имале доминантно место у одружаним снагама и у дипломатији Немачкој Рајха” (Fischer, 1985: 161). Једнако је, ипак, тачно да Трећи рајх није постао тек пука копија Другог рајха и да не би био оно што је био да се у међувремену није догодила “вотанистичка револуција”, о којој је писао Карл Густав Јунг, и да се њене тековине нису преплеле са налетом антисемитске апокалиптике у Вајмарској републици и Трећем рајху.

ЛИТЕРАТУРА:

- Blazek, Helmut (1999): *Männerbünde. Eine Geschichte von Faszination und Macht*, Berlin: Ch. Links
- Blüher, Hans (1919): *Die Rolle der Erotik in der männlichen Gesellschaft. Eine Theorie der menschlichen Staatsbildung nach Wesen und Wert. Band 1: Der Typus Inversus*, Jena: Eugen Diederichs Verlag
- Blüher, Hans (1920): *Wandervogel. Geschichte einer Jugendbewegung. Teil 3: Die deutsche Wandervogelbewegung als erotisches Phänomen*, Prien (Chiemsee): Kampmann & Schnabel
- Blüher, Hans (1921): *Die Rolle der Erotik in der männlichen Gesellschaft. Eine Theorie der menschlichen Staatsbildung nach Wesen und Wert. Band 2: Familie und Männerbund*, Jena: Eugen Diederichs Verlag
- Bönisch, Bernhard (2000): *Antike Mysterienkulte – Unterwegs auf einer religions- und kultursoziologischen Reise zu den tiefen Menschlicher Existenz*, Passau: Doktor Diss.
- Brunotte Ulrike (2004): *Zwischen Eros und Krieg. Männerbund und Ritual in der Moderne*, Berlin: Verlag Klaus Wagnebach
- Deegener, P. (1918): *Die Formen der Vergesellschaftung im Tierreiche. Ein systematisch-soziologischer Versuch*, Leipzig: Verlag von Veit & Comp.
- Elijade, Mirča (1985): *Šamanizam*, Novi Sad: Matica srpska
- Erdheim, Mario (1991): “Zur Entritualisierung der Adoleszenz bei beschleunigtem Kulturwandel”, u: Klosinski, Gunther (ur.): *Pubertätsriten Äquivalente und Defizite in unserer Gesellschaft*, Bern, Stuttgart i Toronto: Huber
- Fišer, Fric (1985): *Savez elita. O kontinuitetu struktura moći u Nemačkoj 1871-1945. godine*, Beograd: Nolit
- Gumbel, Emil Julius (1977): *Verschwörer. Zur Geschichte und Soziologie der deutschen nationalistischen Geheimbünde 1918-1924*, Frankfurt am Main
- Jung, Carl Gustav (1963): “Zur Psychologie westlicher und östlicher Religion”, u: *Gesammelte Werke*, knj. 11, Zürich i Stuttgart: Rascher Verlag
- Jung, Karl Gustav (bez godine izdanja): “Psihologija i religija”, u: *Odabrana dela*, knj. 4, Novi Sad: Matica srpska
- Kershaw, Kris (2000): *The One-Eyed God. Odin and the (Indo-)Germanic Männerbünde*, Washington: *Journal of Indo-European Studies* Monograph No. 36
- Kruse, Wolfgang (1997): “Zur Erfahrungs- und Kulturgeschichte des Ersten Weltkrieges”, u: Kruse, Wolfgang (ur.): *Eine Welt von Feinden. Der Große Krieg 1914-1918*, Frankfurt am Main: Fischer
- Mannheim, Karl (1951): *Diagnose unserer Zeit*, Zürich etc.: Europa-Verlag
- Molnar, Aleksandar (1997): *Narod, nacija, rasa. Istorijska izvorišta nacionalizma u Evropi*, Beograd: Beogradski krug i AKAPIT
- Molnar, Aleksandar (2002): *Rasprava o demokratskoj ustavnoj državi. Knjiga 4: Građanska neposlušnost*, Beograd: Samizdat B92
- Mosse, George L. (1991): *Die völkische Revolution. Über die geistige Wurzeln des Nationalsozialismus*, Frankfurt am Main: Hain

- Reulecke, Jürgen (2001): *“Ich möchte einer werden so wie die...” Männerbunde im 20. Jahrhundert*, Frankfurt am Main i New York: Campus Verlag
- Rusineck, Bernd-A. (2002): “Der Kult der Jugend und des Krieges. Militärisches Stil als Phänomen der Jugendkultur in der Weimarer Zeit”, u: Düffler, Jost i Krumeich, Gerd (ur.): *Der verlorene Frieden. Politik und Kriegskultur nach 1918.*, Essen: Schriften der Bibliothek für Zeitgeschichte, Neue Folge (knjiga 15)
- Schurtz, Heinrich (1902): *Altersklassen und Männerbunde. Eine Darstellung der Grundformen der Gesellschaft*, Berlin: Reimer
- Sombart, Nicolaus (1988): “Männerbund und politische Kultur in Deutschland”, u: Knoll, Joachim H. i Schoeps, Julius H. (ur.): *“Typisch Deutsch”. Die Jugendbewegung. Beiträge zu einer Phänomengeschichte*, Opladen: Leske + Budrich
- Tacitus (bez godine izdanja): “Germania”, u: *Sämtliche Werke*, Essen: Phaidon
- Veber, Maks (1976): *Privreda i društvo*, knj. 1-2, Beograd: Prosveta
- Wach, Joachim (1951): *Religionssoziologie*, Tübingen: J.C.B. Mohr (Paul Siebeck)

Aleksandar Molnar
Filozofski fakultet
Beograd

S u m m a r y

MÄNNERBUND – THEORY AND REALITY IN GERMANY AT THE BEGINNING OF 20. CENTURY

In the article the author is dealing with the connection between the renaissance of the unions of men (Männerbünde) and rise of scientific interest in such forms of social life in the early 20th Century Germany. Although new forms of Männerbünde were not entirely adequate to the old forms, there is no doubt that all main features of militant Männerbünde were present at the beginning of Weimar republic: the cult of youth, ecstatic experiences, elitist conciseness, as well as tendency towards open and rough violence. Author's intention is to stress the importance of the role that Männerbünde played in the early phase of German revolution – especially in provoking civil war, spreading hatred towards modern (i.e. “Western”) civilisation, reviving old militant German traditions, fighting democracy and undermining the fragile foundations of Weimar republic.

Key words: society, community, Männerbund (union of men), revolution, rat, social sciences